

ЧАРІВНИЙ СВІТ РІДНОЇ МОВИ

А.П. Каніщенко

У СВІТІ ЧАРІВНОГО ТА ЗАГАДКОВОГО

**Хрестоматія для позакласного читання
1–4 класи**

*Рекомендовано вченою радою
Національного педагогічного університету
ім. М.П. Драгоманова*

ТЕРНОПІЛЬ
НАВЧАЛЬНА КНИГА – БОГДАН

УДК 821.161.2(075.2)
ББК 83.3(4Укр) я71
К19

Серія “Чарівний світ рідної мови” заснована 2004 року

Рецензенти:

доцент, кандидат педагогічних наук

Козак М.В.

вчитель початкових класів вищої категорії, вчитель-методист

Будна Н.О.

Рекомендовано вченою радою

Інституту педагогіки і психології

Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова

(Протокол № 5 від 26 грудня 2007 року)

Каніщенко А.П.

К19

У світі чарівного та загадкового. Хрестоматія для позакласного читання : 1–4 класи : навчальний посібник / А.П. Каніщенко. — Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2014. — 200 с. — (Чарівний світ рідної мови).

ISBN 978-966-10-0115-1

ISBN 978-966-10-3783-9 (серія)

Хрестоматія “У світі чарівного та загадкового” містить сім цікавих змістовних розділів, як сім гармонійно поєднаних барв іскристої веселки.

А в розділах уміщено оповідання, вірші, загадки, смішинки тощо. Авторка книги веде маленьких читачів стежинками пізнання світу та значення людини в ньому; пізнання добра й зла, стосунків між людьми і їх співіснування з природою. Жваво спілкуючись із дітьми, пояснюючи їм окремі слова та вирази, спонукаючи їх до роздумів над прочитаним, педагог А. Каніщенко привчає школярів до самостійного й повноцінного засвоєння знань. У цій книзі належно представлені твори, що висвітлюють знаменні для українців дати, обрядово-календарні святкування, особливості кожної пори року тощо.

В окремий розділ поєднано казки народів світу, виховна цінність яких незаперечна.

УДК 821.161.2(075.2)

ББК 83.3(4Укр) я71

Охороняється законом про авторське право.

Жодна частина цього видання не може бути відтворена в будь-якому вигляді без дозволу автора та видавництва.

ISBN 978-966-10-0115-1
ISBN 978-966-10-3783-9 (серія)

© Навчальна книга — Богдан, 2014.

ЗМІСТ

I розділ. У світі чарівних казок	5
II розділ. Рости, дитино, підростає, слід добрий по собі лишай	56
III розділ. Хочеш добре життя мати – вчися з дитинства працювати	77
IV розділ. Білосніжна красуня	105
V розділ. Лютий воду відпускає, а березень підбирає	127
VI розділ. Квітень землю прикрашає	160
VII розділ. Травнева краса по землі крокує, людям радість дарує	183

Умовні позначення

— творча робота, звернення автора

— скористайся словником

— виконай завдання

Любі друзі!

Вчіться читати самі! Читайте з учителями, читайте з батьками!
Подорожуйте у світ прекрасного, світ радісного, чарівного, про
який розповідають автори оповідань, віршів, казок, легенд.
Успіхів вам, маленькі читачі, любові до життя, книги.

НАША МОВА — СОЛОВ'ІНА

Ти, дитино,
покликана захищати своїми
долоньками
крихітну свічку
букви "ї",
а також,
витагнувшись на пальчиках,
оберігати місячний серпик
букви "є".
Бо кажуть, дитино,
що мова наша — солов'їна.
Правильно кажуть.

Іван Малкович

І РОЗДІЛ

У СВІТІ ЧАРІВНИХ КАЗОК

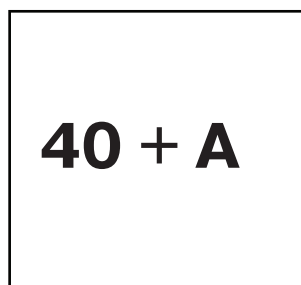
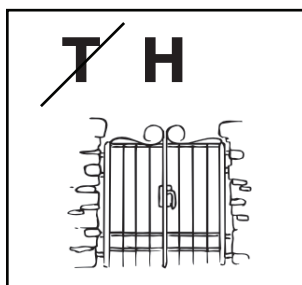
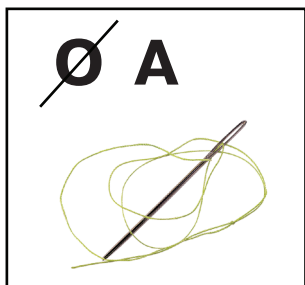

Мабуть, понад усе, дитино, ти любиш читати казки. Чи не так? У них розповідається багато цікавого про звірів, птахів, добрих та злих, справедливих та несправедливих, чесних та брехливих дійових осіб. Але завжди, як це буває в казках авторських і народних, добро перемагає зло, а ще допомагає перемагати його злагода, дружба, колективізм, терпимість, мудрість, розумні рішення. А коли цього між дійовими особами немає, то й терплять вони поразку, як в казці, яка називається...

Як вона називається? Хочеш дізнатися, то відгадай ребуси і прочитай загадку.

Ребуси

Загадка

Біля хати скаче
Та мало не плаче.
— Ців-ців, ців-ців, —
Сиренький їсти захотів.
Хто цю пташку знає,
Назву відгадає.

Г , В , С і Г

Киргизька казка про пташину суперечку

Якось поставив мисливець у лісі тенета, й потрапило в них чимало різних птахів: галки й ворони, горобці й сороки.

Довго борсалися птахи, але вибратися на волю не могли. Стали раду радити.

— Ми потрапили в сіті, спокусившись легкою здобиччю, — говорили вони. — Самі винні, то й вибиратися треба самим. Нумо поміркуймо разом, може, якось і виберемось на волю.

Стали птахи разом думати-гадати, що їм робити. Зрештою дійшли згоди на такому: всім одночасно розправити крила й злетіти в небо, піднявши тенета на собі.

Як порішили, так і вчинили. Всі водночас розправили крила й злетіли в небо зі сіттю, зірвавши вбиті в землю кілки.

Саме в цю мить нагодився мисливець. Побачивши птахів, що несли його сіть, він кинувся бігти слідом за ними. Птахи летіли дедалі швидше й швидше, але й мисливець прискорював біг, думаючи собі: “У світі багато різних птахів, вони можуть скоро й посваритися. А як між ними не буде згоди, вони летітимуть гірше й незабаром опустяться нижче”.

Так воно й сталось, як гадав мисливець. Незабаром між птахами зчинилася суперечка. Галки закричали:

— Якби не ми, ви нізащо не підняли б сіті.

— Що ви кажете?! Та без нас ви ніколи і з місця не зрушили б! Сіть підняли ми! — закаркали гнівно ворони.

— Не забувайте, що без нас вам нізащо від землі не відірватись, — дружно застрекотіли сороки.

— Ми, лише ми, підняли сіть! — цвірінькали горобці. — Потрудились найбільше ми!

Ніхто нікого не слухав, суперечка тривала. Тим часом тихенько підкрадалася втома, крила птахів наливалися свинцем, сіть опускалася нижче й нижче.

А тут і мисливець підоспів: схопився за мотузку, що звисала до низу, й сіть упала на землю. Зрадів мисливець багатій здобичі, забрав птахів і відніс додому.

Тенета — тут: сітка для ловлі птахів.

- Подумай, що б ти міг порадити ось таким “галкам”, “воронам”, “сорокам” і “горобцям” для того, щоб перемагати, а не бідувати і в тенета мисливцям не попадати.
- А чи доводилося тобі читати ще казки або бачити діафільми, за змістом яких можна пересвідчитися, що “злагода будує, а незгода руйнує”.
- Прочитай казку ще раз і виділи в ній частини за таким планом:
 1. У тенетах.
 2. Спільне рішення.
 3. Думки мисливця.
 4. Недоречна суперечка.
 5. Знову в неволі.
- Розкажи казку батькам, братику, сестричці. Їм буде цікаво послухати й поговорити з тобою на тему: “Колективізм, взаємовиручка, мудрість — то велика сила”.
- А ще, друже, намалюй ілюстрацію до казки на свій розсуд і подаруй другові на день народження.

*У кожної дитини є улюблені казки, які вона перечитує багато разів. Одних дійових осіб діти люблять, інших — ні. Ну, чи подобаються тобі, наприклад, баба-Яга або Чахлик Невмирущий, або Змій-Горинич. Нікому вони не подобаються! Одного разу прочула Яга-Костяна нога про те, що діти її не люблять, та й хотіла втекти. Та не здійснила своїх намірів. Залишилася! А от чому сталося саме так, довідаєшся з казки, яку написав **Кирил Назиров**.*

БАБА-ЯГА ЗАЛИШАЄТЬСЯ

Бабі-Язі надокучило бути поганою. Замучило її те, що письменники описують, а художники малюють її завжди злою і жорстокою, страшною і потворною. І придумали ж таке: довжелезний ніс і гострі кігті! Чому це вона мусить наганяти на дітей страх?

І вирішила Баба-Яга втекти з казок. Зібрала речі, скочила на мітлу і вилетіла через вікно своєї хатинки.

— Де ж ти житимеш, хазяєчко? — стривожено запитала розмальована хатина й задріботіла за бабою качиною ногою.

— Ура-а! — зраділи діти. — Вже не буде ким нас лякати.

— Стривай, Бабо-Яго, куди ти? — наздогнали її казки, махаючи, мов крилами, яскравими обкладинками. — На кого ти нас покидаєш? Без тебе і ми загинемо! Вернися...

— Я більше не можу так жити, — простогнала Баба-Яга. — Хочу, щоб усе змінилося. Бувайте!

— Не кидай нас! Без тебе ми загинемо! — в один голос загукали і казки, і хатина.

— Бувай і ... прощай! — хором загукали діти.

Баба-Яга полетіла чим скоріше, аби ніхто не побачив сліз у її очах.

Цілу ніч летіла вона світ за очі. Несподівано перед нею спалахнула ясна зірка.

“Світанкова Зоря!” — упізнала її Баба-Яга і привіталася:

— Доброго ранку, Світанкова Зоре!

— Доброго ранку. Це ти, Бабо-Яго? — здивувалася Світанкова Зоря. — Куди це ти так рано розігналася? Всі ще сплять.

— Зібралася оце втекти з казок, — мовила Баба-Яга. — Цілу ніч літаю небесними просторами, а казки зграями женуться за мною. Он бачиш, мчать сюди на крилах своїх книжок.

— А чого ж ти від них утікаєш? — здивувалася Світанкова Зоря.

— Душа моя запрагла слова лагідного, теплої дитячої ласки! Не хочу більше бути страховидлом! Я ж люблю дітей. Допоможи мені втекти, Світанкова Зоре! — зітхнула Баба-Яга.

Світанкова Зоря схилилася на ясний промінчик і замислилась.

— Від написаних казок ти вже ніколи не зможеш утекти! — тихо мовила вона. — Але коли вирішила бути доброю — будь! Це чудово! Коли прагнеш лагідності — сама даруй лагідність! Коли ти прославиш себе добрими вчинками, коли заслужиш любов і довіру дітей, тоді підеш до Письменника і попросиш його написати нову, добру казку про тебе.

Обличчя Баби-Яги посвітлішало, очі заблищали, мов чисті озерця.

— Справді так! Дякую тобі за таку мудру пораду, Світанкова Зоре!

— До побачення, Бабо-Яго! Мені пора сходити. Люди ждуть, щоб я провістила народження нового дня. І Світанкова Зоря спалахнула ще ясніше.

А Баба-Яга повернула свою мітлу на Землю. За нею летів шумливий рій казок. Вони весело шелестіли сторінками. Всі були дуже раді, що повертаються до дітей. Баба-Яга — теж.

Розвиднялося...

- Прочитай казку частинами:
 1. Рішення Баби-Яги.
 2. В погоню за Бабою-Ягою.
 3. Зустріч зі Світанковою Зорею.
 4. Повчання Світанкової Зорі.
 5. Знову на Землі.

- Потренуйся читати казку з друзями в дійових особах: Автор, Баба-Яга, Діти, Хатинка, Казки, Світанкова Зоря.

- То чому ж надумала наша “улюблениця” втекти з казок?

- Як ти розумієш слова Світанкової Зорі: “Від написаних казок ти вже ніколи не зможеш утекти”.

- Яку добру пораду одержала Баба-Яга від Світанкової Зорі? Відшукай це місце в казці і прочитай ще раз. Може, знадобиться і тобі в житті ця порада.

- Поясни, як ти розумієш таку мудрість: “Стався до людей так, як би ти хотів, щоб вони до тебе ставилися? А як саме?! Поміркуй і обміняйся своїми думками з батьками.

Ти вже знаєш, друже, яку пораду дала Світанкова Зоря Бабусі-Ягусі. А от яку пораду дав слуга панові, довідаєшся, коли прочитаєш зовсім невеличку казку. Може, й сам чого повчишся. В житті все пригодиться.

ПРО ХУДОГО ПАНА Й ОГРЯДНОГО СЛУГУ

Закарпатська народна казка

Жили на світі худий пан та огрядний слуга. Думає пан, що слуга обкрадає його, бо такий здоровий, міцний, огрядний. Питає слугу:

— Іване, що ти їси? Ти такий огрядний! Порадь і мені, як би подобришати.

— Я їм, паночку, смачну кукурудзяну кашу і бринзу! А ви що їсте?

— Я їм печені кури! — каже пан.

— Поміняймося! — радить слуга.

— Добре! — згодився пан.

Так і вчинили.

Іван почав їсти кури, пан — кукурудзяну кашу і бринзу. Та пан однаково не добрішає, Іван не худне.

— А що, Іване, чинити? Не допомагає мені твоя страва! — скаржиться пан.

— То, пане, мало їсти кукурудзяну кашу. Треба ще й працювати, аби чоловік подобрішав, зміцнів, набрався сили! — відповів розумно слуга.

Пан пораду Івана тут же прийняти не міг, бо не хотів працювати. Тому й далі ходив худий, як палиця.

Сподобалося тобі, дитино, повчання слуги? Я думаю, що так! Є в народі така мудрість: “Хто не працює, той не їсть”. А тут, як бачите, пан їв, а працювати не хотів, ось тому і був як палиця, бо не зміцнював свій організм працею.

*А зараз ти зустрінешся з незвичайними дійовими особами, про які написав для тебе казку **О. Єфімов**. Ти багато чому зможеш у них навчитися, разом з ними посміятися, повеселитися.*

БАБУХАНЬ ТА ЧАХЛИК

(Скорочено)

Мало хто знає, що вони існують.

Ще менше тих, хто вірить у їхнє життя.

Ну, а тих, хто бачив їх, взагалі обмаль.

А вони є. І біля нас. Лісовичок Бабухань у лісі, ясна річ, мешкає, а домовичок Чахлик — у хаті, що на околиці міста. Раз у раз зустрічаються вони. Місце зустрічі — дупло велетенського дуба, що стоїть край дороги.

Як засумує Бабухань, кине свій ліс і прямує до дуба. Дивовижно, але тої ж миті нетерпець сидіти вдома й Чахликові. І він теж біжка до місця зустрічі з друзякою.

Пообнімаються, почоломкаються, погомонять про всякі новини і сідають до телевізора. А там... А там — самі ігри, конкурси! І призи, призи, призи... “Поле чудес” — призи, “Бізнес-клуб” — призи, “Щасливий випадок” — призи, “Лото Мільйон” — знов призи. І все комусь, а не їм. Прикро, шкода, та що вдієш? Цукерки, снікерси, міксери, магнітофони, жуйки і пилососи — усе комусь, комусь. Якось Чахлик запропонував:

— Нумо складемо кросворд і надішлемо. Нас і викличуть. А як викличуть, то вже усі призи наші!

— Так тебе і викличуть, — захихикав Бабухань, — твого листа й не читатимуть, як на зворотну адресу подивляться.

— Так кортить же.

— Тобі б лише лясці товкти та призи гребти. А в цьому ділі головне — голова...

— Як це? — не зрозумів домовичок.

— А так: я почую загадку або завдання, сам відгадаю — мені й приємно. А потім ще й іншим лісовичкам розкажу.

Задумався Чахлик, а тоді й каже:

— Може, й ми свою лісодомопередачу зробимо? Назбираємо різних загадок, ребусів, задач, крутиголовок — і готово! Цікаво й весело, і корисно.

— Згода! Я — за! — аж підплигнув Бабухань, вдарившись головою об стелю дупла. — Починаємо. Я перший.

1.

— Що стоїть посеред землі?

— Якого каміння не буває в морі?

— Яке число наказує?

2.

Не залишився в боргу і Чахлик:

— А без чого не можна викопати колодязь? Не чую відповіді! Йдемо далі. А від чого в качки ноги червоні? Ну що — з'їв? Знай наших, домовиків!

Проте Бабухань на диво швидко відповів на Чахликові запитання.

Кінець безкоштовного уривку. Щоби читати далі, придбайте, будь ласка, повну версію книги.